

Moștenirea familiei Sitar¹. De la cercetarea în teren la valorificarea expozițională

De-a lungul timpului, în Baia Mare și-au desfășurat activitatea un număr remarcabil de olari. Calitatea, diversitatea și numărul mare al produselor centrului l-au impus ca fiind unul dintre cele mai importante centre din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX până în secolul al XXI-lea.

La începutul secolului al XX-lea se remarcă schimbări majore în producția centrului ceramic Baia Mare. Producția formelor uzuale și decorative în formele tradiționale destinate atât populației rurale, cât și celei orășenești practic dispare în a doua jumătate a secolului. O perioadă destul de lungă va persista vânzarea produselor în târgurile și piețele din oraș, dar apare și oportunitatea de a expune și vinde la expoziții sau târguri din Baia Mare și din alte orașe din țară. Se continuă producerea ceramicii în ateliere proprii, dar încet formele cooperatiste acaparează forța de muncă din domeniu. Aceste forme nu au fost benefice pentru dezvoltarea producției centrului, pierzând din specificul său. În aceste cooperative existau ateliere de creație, unde

designeri proiectau modele de vase, olarii devenind simpli executanți. Salvarea a venit de la olarii care proveneau din familii în care olăria a fost sursă de trai generații la rând. Având aceste ateliere moștenite de la părinți au preferat să lucreze individual tocmai pentru a avea libertatea de a se exprima prin lucrările lor. În secolul al XXI-lea, Baia Mare se numără între cele mai importante centre de olărit din România, datorită familiei de olari Sitar.

Cornel Sitar face parte dintr-o familie renumită de olari care, datorită remarcabilei valori a ceramicii produse, ocupă un loc bine definit nu numai în Maramureș, ci în toată țara. Meseria de olar a învățat-o de la tatăl său, dar se știu la roata olarului, alături de frații săi, încă de la vârsta de 13 ani. În anul 1967 ziaristul Ion Maștei spunea despre Cornel Sitar că este *un olar priceput. A moștenit de la tatăl său vibrația în degete și de la mamă blândețea*.¹

Modele i-au fost părinții săi, Florica și Petru Sitar, doi olari înzestrați cu sensibilitate și talent, care niciodată nu s-au dat înapoi de la niciun efort pentru a modela meșteșugul în artă. Ei au știut cum să întrețină permanent

Cornel Sitar în atelier

un interes viu pentru ceramica de Maramureș, pentru diversitatea formelor arhaice, pentru cromatica și ornamentația specifică acestei zone.

Florica și Petru Sitar au transmis dragostea și pasiunea pentru olărit celor cinci copii ai lor: Cornel, Doina, Liviu, Petru și Smaranda. Astăzi, în atelierul familiei își continuă activitatea frații Cornel și Liviu Sitar

¹ În august 2014 am realizat documentarea și cercetarea atelierului de olărit al familiei Sitar din Baia Mare. Interviuurile au fost efectuate cu membrii familiei Sitar: Angela, Maria, Cornel și Liviu, iar fotografiile prezentate aparțin colecției private Sitar.

² Ciocan, Janeta, *Centrul Ceramic Baia Mare. Monografie*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2013, p. 122.

cu soțiile lor, Maria și Angela, iar de curând li s-a alăturat și Daniel, fiul lui Liviu Sitar. Doina și Zaharia Bledea împreună cu copiii, Adriana și Adrian, lucrează în propriul atelier.

Cornel Sitar este, sub toate aspectele, liderul actualei generații de olari din familie. Ceramistul realizează vasele împreună cu fratele său Liviu, decorarea fiind executată de Maria și Angela Sitar, ajutate, deseori, de copii lor.

În spatele măiestriei cu care Cornel Sitar modelează ceramica trebuie menționat efortul de a descoperi și de a revitaliza formele, ornamentele și cromatica centrelor de olărit care nu mai există astăzi. El a reușit, prin tehnici moderne, să reintegreze în circuitul valorilor contemporane forme și motive demult uitate. Între timp, a creat un stil individual, simplu de observat în ceramica sa.

Toate vasele au o cromatică armonioasă obținută prin combinarea artistică a nuanțelor de alb, roșu aprins, galben, verde, ocru, negru, maro și albastru. Ornamentele sunt desenate liber sau geometric și reprezintă o combinație a imaginilor astrale, geometrice, florale și zoomorfe într-o compoziție echilibrată. Cornel Sitar creează obiecte ceramice specifice

Cornel Sitar în atelier

centrelor din Baia Mare, Baia Sprie, Vama, Valea Izei, Târgu Lăpuș. Cu toate acestea între piesele sale găsim și obiecte ce revitalizează cromatica și forma vechii ceramici de tip Saschiz. Printre categoriile de obiecte create de Cornel Sitar găsim: oale de diferite tipuri și mărimi, farfurii, blide, cancee, căni pentru apă și vin, servicii de cafea, de vin sau țuică, vase pentru flori, opaițe decorative pentru sărbători, sfeșnice, vase de grădină.

Modelarea vaselor

Familia Sitar a lucrat 30 de ani cu lut scos din grădină. Astăzi amestecăm lutul de Baia Mare cu unul cumpărat de la Odorheiu. Acum nu mai știm unde să săpăm că nu mai știu unde am săpat, unde nu am săpat. Tata știa fiecare loc. Baia Mare stă pe un strat de argilă foarte bun, cu conținut mare de fier și care are calitatea de a fi plastic, iar datorită acestei plasticități putem modela lutul.

Prepararea lutului este foarte importantă, deoarece se elimină impuritățile din argilă și în al doilea rând se transformă într-o masă omogenă care să nu conțină aer și alte elemente. Foarte importantă este și umiditatea, conținutul apei. La produsele mici poți lucra cu argilă cu mai multă apă, mai moale; la produsele mari, cantitatea de apă trebuie să fie mică pentru ca grosimea pereților să poată susține vasul.

După prepararea materiei prime urmează frământarea și transformarea în bulgări sau buși, în funcție de dimensiunea produsului pe care vrei să îl realizezi.

Până când se frământă lutul? Până simți că devine omogen, dacă are aer în el, s-a terminat cu vasul la ardere. Pe vremuri

11.08.2014 12:09

11.08.2014 12:16

12.08.2014 18:44

Vase de lut lucrate de Cornel Sitar

aveam niște valțuri manuale, două bucăți și o roată mare. Învârteam roata și cele două valțuri zdrobeau argila, care apoi era călcată în picioare. Se puneau un boț de pământ, un picior puneai deasupra, celălalt îl tot făceai roată-roată, apoi ridicați roata sus, tăiai, mai călcai de două ori până ce lutul era bun de modelat. După frământare trecem la roată, unde importantă este centrarea lutului.

Unii olari lucrează în picioare, alții stau pe scaun, alții păstrează o anumită distanță față de roată, cum se obișnuiește fiecare... Eu lucrez la roată în picioare.

Roata la care lucrez în atelier este veche... de pe vremea lui tata. În anul 1960 tata a avut un accident de mașină în urma căruia nu a mai putut lucra la roata cu picior. Șoferul care l-a accidentat i-a adus un motor electric și am transformat roata de picior în roată electrică, păstrând încă roata de picior la decorarea produselor.

Decorarea vaselor

Câte vase realizez pe zi? Depinde cât de mari sunt. Se știe că olăritul e o meserie care are nevoie de multă manualitate în

sensul că trebuie să pui de cel puțin 300 de ori mâna pe obiect până îl termini, începând de la frământarea pământului, apoi uscarea (trebuie întors să nu crape), dacă îi pui toartă, trebuie să-l finisezi, după care urmează angobarea, acoperirea produsului cu un strat de culoare care poate fi albastru cobalt (caolinul alb se amestecă cu oxid de cobalt), verde (caolinul alb se amestecă cu oxid de cupru), alb (caolinul se amestecă cu nisip, ca să nu fie chiar așa de gras, cum zicem noi: să sară jos de pe funduri).

Angobarea vaselor cu albastru, verde sau alb se realizează când produsul este semi-uscat. Se lasă apoi vasul la zvântat și se pictează. După ce se usucă definitiv se pregătește pentru prima ardere, apoi se aplică un strat de glazură transparentă și se arde a doua oară.

Pictarea se realizează cu o pară de cauciuc în care punem o pană de porumbel, tăiată în vârf și curățată anterior cu un ac. Umplem para, eliminăm aerul și absoarbem culoarea. Pe vremuri foloseam până de găscă și cornul de vacă. Vasele sunt decorate pe roata cu picior pe care o învârt încet, în funcție de cum lucrez cu mâna. După ce vasele sunt pictate,

cu motive decorative precum valul, cercul, șarpele, spirala, calea cu sori, pomul vieții, pasărea sufletului, strugurele, floarea de spin, se lasă un pic cât să absoarbă culoarea, se îndreaptă fundul și se întorc pe un plan drept, fiind des verificate. Vara se usucă repede, de pe o zi pe alta, însă iarna durează și două-trei zile.

Pentru vasele tradiționale folosim glazuri cu conținut de plumb, iar pentru cele utilitare glazuri fără conținut de plumb aduse din Italia, Ungaria, numite VTR-uri.

Pentru reproducerea unui obiect vechi folosim glazura cu conținut de plumb astfel culorile sunt redată perfect, dar acest plumb nu este cum era cel de pe vremuri. Astăzi există în comerț glazuri cu conținut scăzut de plumb de 4-6%.

Problema smalțului este dezbătută de către toți olarii. Nefolosirea glazurii de plumb duce la eliminarea produselor tradiționale, în sensul că, orice altă glazură opacizează culorile, orice ai face nu mai poți să obții strălucirea și culoarea produsului. Rezolvarea este ca pentru produsele tradiționale care nu sunt utilitare să se folosească glazură cu conținut de plumb, iar pentru produsele utilitare (oale de

sarmale, câni de vin), există două posibilități: în interior cu glazură fără conținut de plumb, iar la exterior se poate aplica smalț de plumb pentru a păstra tradiția. Pentru siguranța consumatorului aceste produse se pot particulariza și eticheta.

Arderea vaselor

Arderea ceramicii este cea mai grea și cea mai importantă fază din procesul de producere a ceramicii. În primul rând trebuie să ai multă răbdare de a da, gradual, putere focului: la prima ardere pentru eliminarea apei din produs, iar la a doua ardere este foarte important să nu lipești obiectele între ele, deoarece în momentul în care sunt glazurate, dacă se ating, glazura face fuziune și strică calitatea produselor. Acest lucru se întâmplă în special la cuptoarele rudimentare, care nu permit ridicarea temperaturii mai mult de 900 de grade Celsius.

Până în anul 1992 am lucrat cu cuptoare vechi, tradiționale, tronconice, cu două sau trei

guri. Prin aceste guri se alimenta cuptorul: se puneau lemnele la distanță de gura de alimentare, se împingea doar jarul înăuntru, apoi apropiai încet lemnele de gură, ca apoi, în faza finală să ajungi să pui lemnele sub vase. În interiorul cuptorului exista un grătar realizat din cărămizi pe care se zideau vasele precum cărămizile, sub formă de claie.

Toate produsele glazurate se aranjau în cuptor unele peste altele, partea neglazurată pe partea glazurată și atunci se lipeau mai puțin. Altă soluție era să pui între ele plăci metalice, însă acestea nu încăpeau în cuptoarele rotunde și am fost obligați să trecem de la cuptoarele cu lemne, la cele pe gaz. Până în anul 1999 am folosit doar cuptorul pe gaz, apoi am combinat arderile: prima cu gaz, deoarece astfel reușeai să dai o anumită nuanță culorilor, se joacă și focul, nu e doar meritul olarului, iar a doua electrică, unde atmosfera este foarte curată și iese exact culoarea dorită.

Al doilea motiv pentru care nu am folosit cuptorul pe lemne este și din cauza sănătății. La arderea cu lemne pe lângă faptul că se evaporă apa, au loc modificări chimice prin eliminarea gazelor rezultate din descompunerea diferitelor substanțe. Până în anul 1982, tata ardea vasele tradiționale, utilitare, în cuptor cu lemne și ajungea la o temperatură de maxim 960 de grade Celsius. Din anul 1984 am introdus gazul și am ars vasele în cuptoare cu gaz metan, iar în anul 1994 am trecut la cuptorul electric pe care îl folosim și astăzi, ajungând la temperaturi de 1000-1050 de grade Celsius.

Olarul Petru Sitar alături de soția sa, Florica, la lucru.

Familia de olari Sitar. Sus, de la dreapta la stânga: Doina, Liviu, Cornel, Petru și Smaranda.

Ce spune olarul despre Târgul olarilor de la Sibiu...

Târgul olarilor din Sibiu a fost cel mai puternic și frumos târg care m-a impresionat cel mai mult. De ce? Era organizat în Piața Mică, eram tânăr, iar participanții erau meșteri renumiți, existând tot timpul o concurență, modul în care se organiza și felul în care te făcea să te simți important, faptul că exista un juriu competent care îți aprecia valoarea mărfii și faptul că exista un public competent care îți aprecia marfa și revenea în fiecare an.

Târgul Olarilor mai este astăzi ceea ce a fost? Din păcate aproape nici un târg nu mai este ce a fost. De ce? Există dorința ca aceste târguri să fie curate, datorită faptului că nu există autoritate pentru a face o selecție riguroasă a ceramicii expuse în târg toată lumea mai scapă câte ceva, mai vine cu ceva...se primesc în târg comercianți care nu produc ceramică. Aceștia strică nivelul târgului și omoară meșterii vechi, bătrâni, care nu au putere financiară.

Petru Sitar în piața din Baia Mare

Petru Sitar în mijlocul elevilor de la orfelinatul din Ineu

Târgul olarilor, Sibiu, 2013

Târgul Cocoșul de Hurez, 2014

Din anul 1977 Cornel Sitar participă la toate târgurile din țară organizate la Sibiu, Horezu, Iași, Cluj, Suceava, Rădăuți, Baia Mare, București, Oradea, Deva. A organizat expoziții personale la Sibiu, Craiova, în cadrul Festivalului „Maria Tănase”, la București, în cadrul Ambasadei Statelor Unite ale Americii. Unele din lucrările sale au ajuns în colecțiile personale ale Prințului Akishino al Japoniei și la Regina Rania a Iordaniei. Prințul Sturdza, Laura Bush sau Primarul orașului Lyon sunt doar câteva persoane care au primit în dar obiecte de ceramică realizate de Cornel Sitar la Baia Mare.

Text și foto:
Karla Roșca,
Muzeul ASTRA Sibiu